

Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse taal- en letterkunde, 1987, p. 453-455.

Vergadering van 21 oktober 1987

In memoriam Prof. Dr. Jan F. Vanderheyden
door R. de Belser
Voorzitter van de Academie

Waarde Collega's,

Toen onze Vaste Secretaris me een dag of tien geleden mededeelde dat onze innemende, bescheiden collega prof. dr. Jan Vanderheyden op 9 oktober vrij onverwachts overleden was, moest ik aan het gedicht 'De krekkel in het gras' van Gabriel Smit denken. Misschien herinnert u zich de beginregels van dit droefgeestige, metaforische gedicht:

'De dood zingt als een krekkel in het gras: onzichtbaar, onophoudelijk nabij'.ⁱ

Niemand van ons, waarschijnlijk ook onze betreurde collega niet, kon hebben vermoed dat de krekkel zó snerpnd nabij was. In juni jl. nam Jan Vanderheyden, kennelijk hersteld van de ziekte die in 1986 zijn werkkraft tijdelijk ondermijnd had, in de Vaste Commissie voor Moderne Letteren nog zeer alert en met grote helderheid van geest deel aan de nabespreking bij de lezing van onze ondervoorzitter over Guido Gezelle's Doodendans. Dat hij zich toen, voor het laatst allicht, liet verleiden tot deelneming aan een discussie over het doodsmotief in de letteren hoeft voorzeker niet als een omen of als een tragische speling van het lot te worden uitgelegd. De doodsgedachte in de literatuur is immers een onderwerp waarmee Vanderheyden bijzonder goed vertrouwd was. In 1930, ruim 20 jaar voordat hij zelf als lid tot ons Genootschap zou toetreden, werd zijn proefschrift, getiteld *Het thema en de uitbeelding van den dood in de poëzie der late middeleeuwen en der vroege renaissance in de Nederlanden*, door onze Academie bekroond en uitgegeven. In deze studie behandelde hij nagenoeg alle aspecten van de dood en het vergankelijkheidsbesef die in de Nederlandse poëzie van de 14de tot de 16de eeuw voorkomen.

Ook als hij alleen maar dit overzichtelijke, door verschillende generaties van studenten in de literatuurgeschiedenis geraadpleegde werk had nagelaten, zou hij recht hebben op onze waardering en erkentelijkheid. Maar Vanderheyden heeft ook op velerlei andere gebieden, waarin hij zich gaandeweg specialiseerde, de aandacht getrokken. Hij was een veelzijdig geleerde, die niet alleen de Middelnederlandse letterkunde beheerste, maar ook de encyclopedie van de Germaanse filologie, de Engelse taal- en letterkunde, de Amerikaanse literatuur en de bibliotheekwetenschap tot zijn met succes verkende en ontgonnen studievelden mocht rekenen. Van onschatbare betekenis voor onnoemelijk veel kandidaat-filologen waren zijn drieledige *Schets van de geschiedenis van de Germaanse filologie* en zijn tweedelige *Heuristiek*. Na zijn benoeming in 1948 tot docent en in 1950 tot professor aan de Leuvense Universiteit ging Vanderheyden zich met steeds grotere geestdrift en intensere belangstelling toeleggen op de Angelsaksische literatuur. Vooral als kenner van de Middelenengelse letteren genoot hij bij vakgenoten en studenten een stevige reputatie. In de jaren die aan zijn academische loopbaan voorafgingen had hij overigens al zijn sporen verdiend in het bibliotheekwezen. Van 1929 tot 1962 was hij, zij het met onderbrekingen als gevolg van bijzondere opdrachten, achtereenvolgens als stagiair, bibliothecaris en adjunct-conservator verbonden aan de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. In die betrekking ontpopte

zich onze collega Vanderheyden, die zich maar al te bewust was van de belangrijke rol die de bibliotheken in het wetenschappelijk onderzoek en de cultuurspreiding hebben te vervullen, als een competent en gezaghebbend bibliothecofoon. Onder de vele geschriften die hij ook op dit terrein publiceerde vermeld ik in het bijzonder de uitvoerige handleiding met catalografische regels ten behoeve van de Belgische bibliotheken, die hij samen met zijn collega's Van Hove en Remy opstelde. Dit werk, waarmee een normalisering van de nogal willekeurige titelbeschrijving beoogd werd, gold en geldt nog steeds als een model van nauwkeurigheid en systematiek. Ik herinner me dat deze regels mij als adjunct-bibliothecaris van het Museum Plantin-Moretus en het Prentenkabinet, samen met de regels ontworpen door de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, van groot nut zijn geweest. Ik heb als gewezen catalograaf alleszins mijn persoonlijke redenen om onze eminente collega dankbaar te zijn.

In 1951 werd prof. dr. Vanderheyden als opvolger van de inmiddels overleden Joris Eeckhout tot lid van onze Academie verkozen. In de schoot van dit Genootschap hield hij in de voorbije tientallen jaren een niet gering aantal lezingen, die doorgaans betrekking hadden op de geschiedenis van de Germaanse filologie en die hij naderhand, verder uitgewerkt en voorzien van voetnoten, in de *Verlagen en Mededelingen* liet verschijnen. Vanmorgen nog zou hij ons in de Vaste Commissie voor Cultuurgeschiedenis hebben vergast op een nieuwe aflevering in de reeks lezingen, getiteld 'Verkenningen in vroegere vertalingen (1450-1600)'. Het lot heeft daar helaas anders over beschikt: we hebben zijn rustige, afgemeten stem met het warme timbre niet meer mogen horen. We kunnen in ieder geval zeggen, zonder een beroep te doen op hyperbolen of tot sentimentaliteit te vervallen, dat hij tot zijn laatste ademtocht vreugde en energie heeft geput uit de herhaalde gelegenheden die de Academie hem, ook als erelid, verschafte om de resultaten van zijn wetenschappelijk onderzoek toe te lichten.

Waarde Collega's, dit summiere In Memoriam is in feite niet veel meer dan een bescheiden voetnoot bij het 84 jaren lange, dynamische levensverhaal, zo rijk aan geestelijke facetten, van prof. dr. Jan Vanderheyden. Mijn voorganger, onze collega Jan Deschamps, heeft in 1977, ter gelegenheid van zijn installatie als opvolger van prof. Vanderheyden, een veel vollediger en degelijker gefundeerd beeld van diens leven en werken en verdiensten opgehangen dan ik in dit korte bestek zou kunnen doen. De tekst van deze hommage, die ik u graag ter herlezing en ter aanvulling van mijn bericht aanbeveel, is in aflevering 2 van de *Verlagen en Mededelingen* 1978 verschenen.

Mag ik u dan nu verzoeken te willen gaan staan en heel even in stilte ons erelid prof. dr. Jan Vanderheyden te herdenken?

ⁱ **De krekkel in het gras**

Gabriël Smit

(In: *Tempore Belli*, 1943)

De dood zingt als een krekkel in het gras:
onzichtbaar, onophoudelijk nabij.
Buig niet de halmen waar hij was,
hij is er niet, hij zingt u tergend vrij
het zelfde lied, en zocht gij daar, —
weer vluchtte hij, terwijl zijn stem
van u bezit neemt, aarde-zwaar,
overal, — en nergens vindt gij hem.

Doch denk dan niet: ik leg mij neer
en slaap. Wat geeft het dat hij zong?
Stil wordt het en hij zingt niet meer,
doch ongemerkt, een veeren sprong, —
en hij zit zegevierend op uw hand,
op het gebeente dat uw hand eens was.
O groene halmen, wuivend vaderland,
de krekels zingen, — overal is gras.